

Management nelesních biotopů

Božena Šerá
2004/2005

Nelesní biotopy - přirozené

Nelesní biotopy - nepřirozené

- Nutná dodatková energie, min. formou kontroly
- Mngm = biotechnická opatření zajišťující žádoucí stav biocenózy (+ právní, ekonomické aktivity)

Péče o CHÚ - dříve

STATICKÁ

- „Zakonzervování“
- Dříve převládající přístup
- 1838 Žofínský prales
- Nyní jen u některých biotopů (př. sutě, skály, rašelinště)

DYNAMICKÁ

- Od 50. let 20. stol.
- Forma účelového hospodaření
- Extenzivní obhospodařování

Péče o CHÚ - nyní

ASANAČNÍ

- Velký jednorázový zásah, návrat do přirozeného stavu (př. stržení půdního profilu, zalesnění)
- Obnovuje, rekonstruuje, restauruje, revitalizuje, likviduje

REGULAČNÍ

- Blokování stádií vývoje (př. sukcese k lesu)
- Usměrnování samovolného vývoje (př. přihnojování sv. *Cynosurion*)
- Eliminace nežádoucích vlivů (př. zaplevelení, eutrofizace)

Typy mngm na nelesních biotopech

1. Pastva hospodářských zvířat
2. Kosení/sečení
3. Narušení půdního povrchu
4. Vypalování
5. Vápnění, hnojení
6. Odstraňování náletových dřevin
7. Odstraňování invazních druhů
8. Mngm rybí obsádky
9. Regulace vodního režimu

1. Pastva hospodářských zvířat

Pastva

- Od neolitu 5700-4300 p.n.l.
- Živočišná složka často podceňována, vliv pastvy jen podle konzumace a sešlapu
- Pastvina – zapojená spodní část rostlin do porostu (podpora odnožování a rozrůstání), 100% pokryvnost
- Výhody: ekologické a ekonomické využití ploch, podporuje obrůstání a regeneraci ze semen (narušování kopyty a okus), odstraňuje biomasu/vrací živiny, blokuje sukcese
- Nevýhody: zaplevelení, nižší estetická hodnota, nedopasky kosit, náročné na organizaci

Pastevní systémy

ROTAČNÍ PASTVA

- Střídání pasení v oplůtkách nebo u kůlu
- Pasení/obrustání trade-off
- 3-5 cyklů/rok
- Obroste za 2-6 týdnů (na jaře a v nížinách rychleji)
- Možnosti: regulovat eutrofizaci (pastva a defekace odděleně), nebo hnojit (košárování)

KONTINUÁLNÍ PASTVA

- Nepřetržité pasení na velkých plochách
- Podhorské oblasti – masná plemena, i přes zimu
- Nížiny – plemena na mléko, jen přes vegetační období

Pastva - podmínky

- Nížiny – zač. dubna až zač. října – 180 až 200 dnů/rok
- Podhůří – ½ dubna až konec října – 150 až 180 dnů/rok
- Hory – zač. května až září – 80 až 100 dnů/rok

!!! 1. porost možno sklídit na seno, min. 5 cm mladé trávy, ne bahno

Druhy zvířat - skot

- Největší, ne na podmačená místa
- Generalista (žere vše)
- Nespásá pokálená místa
- Masná plemena po celý rok
- El. ohradník s 1 vodičem
- V kombinaci s ovce

Druhy zvířat - ovce

- Selektivní spásáč (spodek porostu, dvouděložné, keře, ne kvetoucí trávy)
- Nevyhýbá se pokáleným místům
- Dobrá na svažité terén
- El. ohradník s min. 3 vodiči

Druhy zvířat - kozy

- Selektivní spásač (stř. část porostu, kvetoucí trávy, dřeviny)
- Ne pokálená místa
- Náročné na údržbu (mléko)

Druhy zvířat - koně

- Selektivní spásač (spodek porostu)
- Velká spotřeba biomasy
- Ne na mokřiny a příkré svahy
- El. ohradník s 1 vodičem

2. Sečení /kosení

Sečení /kosení

- Cíl: biomasa, hospodářské využívání krajiny, druhová skladba a struktura porostu, stop sukcesí, estetická fce
- Využití: krmení, podestýlka, kompost, mulč, bionafta, spalení
- Krmivo: zelené krmení, senáž (odvoz po zavadnutí), seno (dispozice)

Sečení/kosení – postup prací

- Smykování - srovnání povrchu, rozhrnutí výkalů
- Válení – podpora vzlinavosti podz. vody
- Vláčení – kypření, rozrušení drnů
- 1. seč – ½ května až ½ června
- 2. seč – červen až ½ srpna
- 3. seč – srpen
- 4. seč – září (nekvalitní, seno na podestýlku)

Sečení/kosení – početnost

- 2-4 x ročně: zaplavované a psárkové louky
- 1-2 x ročně: sušší úživné stanoviště
- 1 x rok: suché trávníky, horské
- 1 x 5 let: rákosiny, vysoké ostřice,
- 1 x 10 let: tužebníková lada, úzkolisté trávníky

Sečení/kosení – početnost

- Výška seče: ± 4 cm (6 - 12 cm)
- Jednorázově
- Fázový posun – podle kvetení vzácných druhů, vývojových cyklů živočichů
- Ponechání ladem – zásoba diaspor, hmyz, hnízdiště ptáků
- Častější kosení – cílená eliminace (př. zruderalizované okraje)
- Dosikání - v kombinaci s pastvou

Nástroje

- Ruční nástroje: kosa, mačeta
- Samohybná lehká technika: sekačky strunové, lištové, rotační
- Samohybná těžká technika: sekačky, mulčovače, brány, rotavátor, smyky (za traktorem)

Nástroje – lehčí technika

- Mozaikovitě, menší a podmáčené plochy
- Kde roztroušená zeleň, terénní nerovnosti
- Při selektivním kosení (př. *Deschampsia*, *Phragmites*)
- Dosikání nedopasků

Nástroje – těžší technika

- Rozsáhlejší plochy
- Sucho
- Rovný terén

3. Narušení půdního povrchu

- Zmlazování porostu, start sukcese, disturbance banky semen
- Pro vegetaci písčin, mělkých půd, slanisk a vřesovišť

Narušení půdního povrchu

TERESTRICKÉ

- Maloplošné: pastvou větších zvířat, hrábě, motyka, smykování, brány (př. eliminace trsnatých trav)
- Plošné: asanační charakter, buldozery, traktory, terénní motocykly

VODNÍ/MOKŘADNÍ

- Vytváření nových vodních ploch, slepých ramen, tůňek, terénních depresí...
- Buldozery, bagry, výbušnina, krácející nebo sací bagry

4. Vypalování

Vypalování

- Dříve přirozený faktor
- Pro odstranění stařiny, ovlivnění konkurence mezi druhy a dormance semen, odstranění keřů, podpora světlomilných bylin
- Provádění za holomrazu, po ploškách
- Negativní: podpora veget. šíření trav (př. *Calamagrostis*), mineralizace (př. obnova dřevin ze semen), bezobratlí

Vypalování

Vhodné pro suché
trávníky a pro
vřesoviště

5. Vápnění/hnojení

- Vápno – minerální živina, půdní reakce, propustnost, výhřevnost
- Jen na vybrané louky, pastviny, rybníky
- Pozor na vápnostřežné druhy (většina ostřic, mnoho orchidejí, kyselé trávníky – sv. *Nardetum*)

Vápnění/hnojení

ZDROJE

- CaCO_3 – mletý vápenec, postupné uvolňování, není rychle vyplavován
- $\text{CaCO}_3 \cdot \text{MgCO}_3$ – dolomitický vápenec
- CaO – pálené vápno, do těžkých a kyselých půd, hodně Ca, raději nepoužívat
!1 x za 4-5 let, velmi uváženě!

Vápnění/hnojení

- Hnojení – jen louky, rybníky (ne zimované nebo letněné)
- U produkčních porostů více a častěji
- NPK (N – rozvoj trav, P – posílení č. *Fabaceae*)
- Přirozené zdroje (statková hnojiva): hnůj, kejda, močůvka, hnojůvka

Vápnění/hnojení

HNOJIVA S VÁPNEM

- Kompost
- Ledek amonný
- Superfosfát

6. Odstraňování náletových dřevin a péče o dřeviny

Odstraňování náletových dřevin

- Zabraňuje sukcesi k lesu, eliminuje nežádoucí dřeviny (*Acer negundo*, *Pinus strobus*, *Populus x canadensis*, *Prunus* sp., *Robinia pseudacacia*)
- Mimo vegetační sezónu (11. – 2., pařezy v létě!)

Kácení/údržba dřevin

ZÁSAHY

- Sekyry, pily, mačety
- Kosení, pastva, oheň
- Herbicidy (Roundap 50% na zamazání kmínku, ne plošně)
- Dalším rokem likvidace výmladků

Údržba dřevin

- Ozdravné řezy (odstranění odumřelé a nemocné biomasy, zmlazení porostu)
- Výchovné řezy (zapěstování stabilního okraje, ředění zápoje, pařezové hospodaření, řez na hlavu, ...)

Ořezané větve (spálit, odvézt, deponovat do porostu)

7. Odstraňování invazních a plevelných druhů

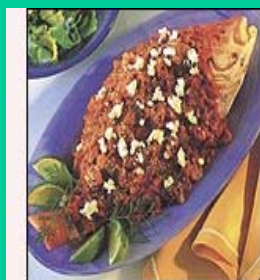
Odstraňování invazních a plevelných druhů

- Šíří se do přirozených společenstev, konkurují a utlačují původní druhy, introgresivní hybridizace (př. *Ep. ciliatum*, *Populus x canadensis*)
- Problematické druhy: *Heracleum m.*, *Impatiens g.*, *I. p.*, *Reynoutria sp.*, *Aster sp.*, *Solidago g.*, *S. c.*, *Helianthus t.*, ...

Odstraňování

- Mechanicky – sekání, vyrytí
- Chemicky – Roundap, Glyphogan, Taifun
- Fyzikálně – vypalování
- Biologicky – pastva, herbivorní hmyz

8. Management rybí obsádky

Cyprinus carpio

- Tradičně pěstován, všežravec (snižuje potravní nabídku ptactvu), prorývá dno (likviduje kořenující byliny a kalí vodu)
- Časté krmení, hnojení, vysoká hladina vody

Management rybí obsádky

- Trend: co nejpestřejší složení ryb a dalších vodních živočichů
- Zajistit dravé ryby v obsádce
- Invaze: karas stříbrný (*Carassius auratus*), střevlička východní (*Pseudorasbora parva*)

9. Regulace vodního režimu

Regulace vodního režimu

- Zimování - mineralizace dna, likvidace oddenkatých makrofyt
- Letnění - výraznější účinky, rozvoj vegetace obnaženého dna a obojživelných rostlin
- Pomalé napouštění a vypouštění - rozvoj semenné banky, vyžírání blok na ryby
- Hrazení odvod. kanálů – zpomalení odtoku, vyrovnání kolísání, zvýšení hladiny spodní vody
- Odbahňování a vyhrnování – anaerobní sediment bohatý na org. Látky (těžké kovy), ponechat 1/3 pro hnízdění a na genobanku

Doporučená literatura

- Háková A., Klaudisová A., Sádlo J. (eds) (2004): Zásady péče o nelesní biotopy v rámci soustavy Natura 2000. - PLANETA XII, MŽP, Praha.
- Petříček P. et al. (1999): Péče o chráněná území. I. Nelesní společenstva. – AOPK ČR, Praha.